

Listopad 2019

Zacházení s uživateli drog ve vězení

Přehled výsledků výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci

TEORETICKÝ RÁMEC VÝZKUMU

Užívání nelegálních drog patří mezi obecně uznávané kriminogenní faktory. Odborné studie opakovaně ukazují, že podíl uživatelů drog mezi vězni je zřetelně vyšší než v obecné populaci. Účinný systém intervencí vůči uživatelům drog ve vězení, vedoucí k abstinenci, k omezení užívání drog či alespoň k ochotě uživatele se léčit, má potenciál přispívat ke snižování kriminální recidivy odsouzených po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (VTOS). Zaváděné programy je třeba průběžně vyhodnocovat, aby bylo možno posoudit jejich účinnost a podle výsledků hodnocení je dále rozšiřovat, upravovat, či vyměnit za jiné. V ČR spočívá těžiště práce s vězňnými uživateli drog ve specializovaných oddílech (SpO) pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním návykových látek, resp. pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického. K jejich poslání a cílům patří snižování pravděpodobnosti recidivy, posilování sebedůvěry a změna rizikových postojů, hodnot, vzorců myšlení a chování odsouzených. Jako měřítko kriminogenních postojů, hodnot a vzorců myšlení lze použít míru tzv. kriminálních stylů myšlení, tedy postojů, přesvědčení a myšlenkových stylů, které udržují a podporují kriminální životní styl.

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

U odsouzených uživatelů drog byl při vstupu do programu na SpO přítomen "kriminální styl myšlení". Zvýšený profil jejich kriminální kognice se podobá tomu, jaký byl zjištěn u vězňných intenzivních uživatelů drog, kteří se programu neúčastnili. Úroveň kriminálních stylů myšlení u odsouzených, kteří drogy neužívají vůbec či jen příležitostně, byla naopak zřetelně nižší.

Během účasti v programu na SpO prodělali odsouzení výrazné pozitivní změny ve smyslu statisticky i věcně významného snížení úrovně kriminální kognice. Jinými slovy, během účasti v programu se myšlení a postoje odsouzených celkově upravily tak, že při jejich odchodu z SpO podporovaly pokračování v trestné činnosti podstatně méně, než v jakém stavu byly při vstupu do programu.

U obou kontrolních skupin, zejména u intenzivních uživatelů drog, došlo během standardního výkonu trestu za dobu, odpovídající trvání programu, ke zvýšení (tj. zhoršení) úrovně kriminální kognice. Dosažené výsledky odsouzených z kontrolních skupin byly ve většině případů statisticky významně horší než u účastníků programu.

Z absolventů terapeutického programu, propuštěných v roce 2014, bylo během prvního roku po propuštění z VTOS znovu odsouzeno 40 % a do dvou let po propuštění necelých 60 %.

Z hlediska míry a frekvence kriminální recidivy po propuštění dosáhli absolventi programu lepších výsledků než kontrolní skupina odsouzených s obdobným vzorcem užívání OPL, kteří programem neprošli. Naopak ve srovnání s kontrolní skupinou odsouzených, kteří mají typově méně rizikový vzorec užívání OPL nebo drogy neužívají vůbec, byly výsledky absolventů programu horší. Statisticky významné rozdíly byly nicméně zjištěny jen u několika málo sledovaných proměnných.

Terapeutické programy na SpO prokazatelně přispívají ke snižování míry kriminogenních postojů odsouzených. Zásadní problém v oblasti efektivity působení na vězněné uživatele drog představuje udržitelnost účinků programu po jeho dokončení. Není zajištěno, aby propuštění z VTOS navazovalo na dokončení programu, a zároveň není v ČR systémově řešena návaznost postpenitenciární péče na specializované zacházení s uživateli drog během VTOS.

DALŠÍ ZJIŠTĚNÍ

Hlavní přínosy účasti odsouzených v programu podle odborných pracovníků SpO lze rozdělit do čtyř kategorií, a to (a) intrapersonální oblast, reprezentovaná přínosy v podobě osobnostního rozvoje, (b) postpenitenciární oblast, zahrnující zajištění následné péče a přípravu na život po propuštění, (c) penitenciární oblast spočívající ve zvýšení kvality života během výkonu trestu odnětí svobody, a (d) přínosy v oblasti interpersonální, týkající se zkvalitnění mezilidských vztahů. Účastníky expertního šetření nejčastěji uváděnými nedostatky v provozu oddílu byly jeho nedostatečné prostorové oddělení od ostatních částí věznice, stísněné nebo zcela chybějící prostory pro terapeutickou práci, nízký počet odborného personálu a jeho přetíženost, či nedostatečné vymezení kompetencí zejména mezi formálním a metodickým vedením oddílu. Jako hlavní překážka účinnějšího fungování SpO se podle jejich vyjádření jeví nedostatek odborného personálu na oddílech.

ÚDAJE O VÝZKUMU

Výzkum byl realizován
v letech 2016-2019

Empirická část
výzkumu probíhala v
11 věznicích s SpO

Jako indikátory účinnosti
terapeutických programů
byly zvoleny (a) kriminální
recidiva po propuštění z
VTOS; (b) změna úrovně
kriminálních stylů myšlení
u odsouzených v průběhu
realizace programu

Kriminální recidiva (ve
smyslu opakovaného
odsouzení za trestný čin)
byla měřena u absolventů
programu, propuštěných z
VTOS v roce 2014

Vývoj kriminálních stylů
myšlení byl zjišťován u
účastníků programu, kteří jej
nastoupili v letech 2016 a
2017, a to prostřednictvím
Inventáře kriminálních stylů
myšlení PICTS-cz

Výsledky byly srovnány se
dvěma kontrolními skupinami
odsouzených, kteří program
neabsolvovali: (a) intenzivními
uživateli drog; (b) osobami,
které drogy neužívají vůbec či
jen příležitostně

Součástí výzkumu bylo též
expertní šetření mezi
pracovníky SpO, dále
rozbor právní úpravy,
statistik a odborné
literatury

Monografie z výzkumu je volně ke stažení [zde](#).